

NACIONALIZMO PROBLEMA ŠIUOLAIKINĖJE VAKARŲ ISTORIOGRAFIJOJE

SAULIUS PIVORAS

Šiuo metu susikaupė gana daug nacionalizmo koncepcijų naujausiose ir senesniuose Vakarų istorikų, sociologų ir filosofų darbuose. Tad apie problemą tikrai galima kalbėti. Lietuvoje apie ją reikia kalbėti pirmiausiai jau vien dėl to, kad nacionalizmo istoriografija čia yra iš esmės nežinoma. Be to, gana dažnai pats nacionalizmo terminas Lietuvos akademinėje visuomenėje yra sutinkamas nepalankiai ir priešišškai. Tai ir suprantama. Juk daugelis nūdieninių Lietuvos ir lietuvių praktinių nuostatų yra grįstos nacionalizmu. Bet neužbėkime už akių ir pradėkime nuo nacionalizmo sampratų Vakarų istoriografijoje aiškinimosi.

Pirmiausiai pastebėsime, kad nacionalizmo tyrimai labai suaktyvėjo per pastaruosius tris dešimtmečius. Kaip tik per šį laiką nacionalizmui buvo paskirtos šešios anglų sociologo Anthony'o Davido Smitho (g. 1933 m.) monografijos ir daugybė straipsnių¹. Atskirus darbus nacionalizmui paskyrė amerikiečių idėjų istorikas, Wisconsinio univeriteto profesorius Georgeas Mosseas² (g. 1918 m.), žymus anglų socialinės istorijos atstovas Ericas Hobsbawmas³ (g. 1917 m.). 1983 m. pasirodė pirmasis garsaus anglų istoriko, sociologo ir filosofo, Cambridge'o universiteto socialinės antropologijos profesoriaus Ernesto Gellnerio (g. 1925 m.) knygos „Tautos ir nacionalizmas“ leidimas⁴. Studijas apie nacionalizmą išleido Benedictas Andersonas⁵, Peteris Alteris ir kt. Vakarų istorikai. Nepagailėjo jam knygelės ir žinoma bulgarų kilmės prancūzų psichoanalitikė Julia Kristeva⁷. 1992 m. išėjo Los Angeles California universiteto socialinių mokslų katedros docento Rogerso Williama Brubakerio Harvardo universiteto socialinių mokslų daktarės Liahos Greenfeld darbai⁸, labai palankiai ir šiltai recenzentų įvertinti. Nacionalizmas yra nagrinėjamas ir socialinio diskurso⁹ pilietinės visuomenės¹⁰ tyrinėtojų.

Visi išvardytieji – tai tik patys pastebimiausi ir autoritetingiausi darbai. Nagrinėjant šiuos darbus, patogų juos būtų suskirstyti į tris grupes pagal patį bendriausią metodologinį požiūrį į nacionalizmo analizės ir deskripcijos problemas. Galime išskirti tris tokius požiūrius, kuriuos pavadinsime evoliuciniu, konstrukciniu (galima būtų ir konstruktyviu, bet

reikia atsižvelgti į tą faktą, kad sukonstruotas daiktas ne visada yra konstruktivus) ir kritinės savimonės požūriais.

Evoliucionistų požūrį gerai reprezentuoja A. Smithas. Savo naujausioje knygoje „Tautinis identitetas“, jis tautinio identiteto ir tautų egzistencijos šaltinius randa seniausiose civilizacijose. Naujųjų laikų tautos yra iš tų šaltinių ištryškusios, tiesa, gerokai pakeitusios pirminį pavidalą. A. Smithas neaprašo tos kaitos proceso, o tiesiog registruoja pasikeitimus. Tauta, anot jo, Naujaisiais laikais pasižymi tokiais naujais bruožais kaip pilietybės institutas, atskira rinka, konstitucija, viešasis masinis švietimas ir informacijos sistema!¹¹ Toks pats evoliucinis požūris ryškus ir ankstesnėje A. Smitho knygoje „Etninėse tautų ištakose“, kurios pats pavadinimas yra iškaltas. Nacionalizmą A. Smithas apibrėžė ir atskirai. Anot jo, nacionalizmas yra „ideologinis judėjimas, siekiantis autonomijos, vieningumo ir individualumo tam tikrai socialinei grupei, kurios kai kurie nariai suvokia ją kaip tikrą arba potencialią tautą“¹². Taip apibrėžiamas nacionalizmas visų A. Smitho darbų kontekste yra ne daugiau kaip subjektyvus tautinės evoliucijos veiksnys, jos varomoji jėga. Prie evoliucionistų reiktų priskirti ir E. Gellnerį, nors jis, skirtingai nei A. Smithas, evoliuciją traktuoja ne kaip etninės grupės (etnos) virsmą tauta, bet kaip perėjimą iš agrarinės į industrinę visuomenę. Tokio perėjimo procesas tam tikrais atvejais ir pagimdo nacionalizmą, kurį Gellneris laiko politiniu principu, pagal kurį politinis ir tautinis junginys turi būti darnus, taip pat sentimentu ir sąjūdžiu¹³.

A. Smithą ir E. Gellnerį tikriausiai galime laikyti „kiečiausiais“ evoliucionistų atstovais. Darbų, kuriuose tautos susidarymas siejamas su bendros kalbos, ekonomikos ir pan. susiformavimu, yra daugiau. Juos įdomiai pakomentavo amerikiečių istorikas, Stanfordo universiteto profesorius Davidas Potteris. Jis sakė, jog prielaida, kad bendros kalbos, literatūros ir t. t. egzistavimas paaiškina tautos ar tautybės susiformavimą, yra linkusi maskuoti faktą, kad tautos ar tautybės formavimas yra bendrumo sąlygų kūrimo procesas ir kaip procesas jis negali būti paaiškintas paimitant fiksuotą ingredientų komplektą ir sakant, kad, kai šie ingredientai arba didžioji jų dalis įdedama į tam tikrą aparatą, tai šis pagamina tautą¹⁴. Galima pasiūlyti įžulesnį ir vaizdingesnį šio komentaro variantą. Įsivaizduokime, kad kur nors pasaulio pakraštyje stovi tautų gamybos aparatas. Įmeti į jį kalbą, ekonomiką, teritoriją, bendrus simbolius, saviemonę ir t. t., o ištrauki gatavą tautą. Aišku, tai – stiprus supaprastinimas. Gellneriui jis ir netinka, nes šis mokslininkas kaip tik ir siekia ištirti bei aprašyti procesą. Bet šis supaprastinimas parodo, kad evoliucinis požūris apskritai nepajėgia suprasti ir paaiškinti vidinio nacionalizmo turinio, nors ir išaiškina tam tikras jo susiformavimo aplinkybes.

Konstrukcionistų požiūris gali būti nustatytas remiantis E. Hobsbawmo ir T. Rangerio redaguotų straipsnių rinkiniu, pavadintu „Tradicijos išradimas“¹⁵. Šiame rinkinyje yra Hughho Trevoro-Roperio straipsnis „Škotijos kalniečių tradicija“¹⁶. Šiame straipsnyje aprašoma, kaip škotų tautinis drabužis plačiai žinomo languoto škotiško sijonėlio (kilt) istorija. Autorius teigia, kad tradicija laikyti škotišką languotą sijonėlį tautiniu drabužiu yra visai nesena ir kad ji buvo „išrasta“, t. y. sukurta tam tikrais ideologiniais ir kultūriniais sumetimais¹⁷. Teigiama, kad škotai savo tradicinio tautinio drabužio nežinojo iki XVIII a. vidurio, nes nešiojo ne sijonėlį, o pledą, t. y. apsiausto tipo drabužį¹⁸. Škotiško sijonėlio išradėjas buvo netgi ne škotas, o anglas Thomas Rawlinsonas. XVIII a. viduryje jis įkūrė Škotijoje geležies lydymo aukštakrosnę. Prie jos dirbantiems darbininkams pledas buvo nepatogus, nes nebuvo pritaikytas naujiems darbams. Tad Rawlinsonas ir pertaisė pledą (nukirpo jo apatinę dalį), kad šis tiktų jo žmonėms. Apie šią racionalizaciją buvo paskelbta spaudoje ir dėl savo praktinio pritaikomumo ji greitai išplito¹⁹. Ir jau XIX a. pradžioje, praėjus tik maždaug pusei šimto metų, škotų karinių dalinių pulkininkas Davidas Stewartas Garthas sakė, kad pagal visuotinę liaudies nuomonę škotiškas sijonėlis buvo jos aprangos dalis nuo seniausių laikų, kuriuos aprėpia tradicija²⁰. Panašiai Hughas Trevoras-Roperis parodo, kad ir dūdmaišis nėra senas (tradicinis) tautinis instrumentas. Anot Hobsbawmo, nesenas istorinis išradimas yra ir „tauta“, nacionalizmas, tautinė valstybė, tautiniai simboliai, tautinės istorijos ir pan.²¹ Kitas ryškus konstrukcionistų atstovas yra Benedictas Andersonas, parašęs knygą „Išgaltotos bendruomenės: Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir paplitimą“²². Konstrukcionistų svarstymai ir tyrimų rezultatai yra labai aktualūs ir reikšmingi. Bet iš bendresnės metodologinės perspektyvos konstrukcionistų požiūrį galima alegorizuoti ir sakyti, kad jie pabrėžia, jog anas tautų gamybos automatas pasaulio pakraštyje yra extra klasės. Jis įstengia net tradicijas ir tautas pagaminti. Jeigu evoliucionistai kreipė dėmesį į gamybos medžiagas ir gamybos procesą, tai konstrukcionistai, gal ir netyčia, atsigręžė į gamintoją. Aparatas yra geras. Bet kodėl jis ne visada gerai veikia ir kartais užsikerta? Koks yra to aparato vidinio veikimo principas, nesutampantis su jo išvaizda ir matomu veikimo planu? Į šiuos klausimus atsakymų konstrukcionistų darbuose beveik nerasime.

Tiek evoliucinis, tiek ir konstruktyvusis požiūris yra produktyvus ir nusipelno pripažinimo. Bet metodologiškai jie yra kritikuotini dėl to, kad juose nesvarstomi ir nemąstoma apie savo teorijų pagrindus. T. y. nėra aiškinamos pačios nacionalizmo teorijos sukūrimo prielaidos ir galimybės. Racionalistinės filosofijos tradicijos (kur tradiciją suprantame kaip mąstymo etaloną) požiūriu tai yra dogmatizmas. Tik čia reikia pabrėžti,

kad ir evoliucinio, ir konstruktyviojo tipo teorijos ar, tiksliau, teorinės prielaidos yra nepakeičiamos sprendžiant kognityviškai paviršutiniškesnius, bet utilitariškai reikšmingesnius uždavinius (tarkim, nacionalizmo formalaus mechanizmo nustatymo, jo atsiradimo numatymo ir t. t.). Bet yra tokių darbų, kuriuos galima aptarti kaip kritinės savimonės požiūrį. Nacionalizmo tyrimuose sąlyčių su juo turi fragmentiškos Maxo Wëberio pastabos šiuo klausimu. Pasak jo, jei tautos terminą galima kaip nors apibrėžti, tai to tikrai negalima padaryti nurodant tautos nariams bendras empirines savybes. Šis terminas, anot jo, pirmiausiai reiškia, kad tam tikrose bandrijose individas gali išsiugdyti specifinį solidarumo suvokimą kitų bendrijų akivaizdoje. Tokiu atveju tautos sąvoka priklauso vertybių pasauliui²³. Tuo Maxas Weberis ir apsiribojo. O iš kitiems klausimams skirtų jo darbų mes jį patį galėtume laikyti teoretiku-konstrukcionistu. O kritinės savimonės požiūris konstrukcionizmą gali pagrįsti tik utilitariškai. Nacionalizmą, kaip tam tikrą sąmonės nuostatą bei ideologiją, naujoviškiausiai tyrinėjo G. Mossė ir R. Brubakeris. G. Mossė parašė nemažai darbų, bet, matyt, svarbiausiu ir teoriškai (taip pat ir praktiškai) reikšmingiausiu reikėtų laikyti jo veikalą „Vokiečių ideologijos krizė. Intelektualinės Trečiojo Reicho ištakos“²⁴. Šioje knygoje Mossė parodo, kad hitlerininkų ideologija ir jų atėjimas į valdžią nebuvo atsitiktinumas. Anot autoriaus, jei hitlerininkai nebūtų perėmę vadovavimo, tai kitos panašios partijos buvo pasiruošusios tai padaryti, nes panašią ideologiją išpažino beveik visi tuometiniai vokiečių dešinieji²⁵. Šiame darbe ryškiai atsiskleidžia istoriko požiūrio skirtumas nuo tų pažiūrų, pagal kurias ideologija ir apskritai kasdieninė mąstysena yra tik kovos dėl valdžios fasadas. Anot Mossė, kaip tik tam tikras vokiečių vertybių ir idėjų kompleksas pristatė pagrindines laiko problemas platiems gyventojų sluoksniams²⁶. Ideologinės nuostatos formavo ir moterų supratimą apie jų vietą šalyje ir visuomenėje. Jos nulėmė jų pačių ir jų gyvenimo pasaulio įvaizdį²⁷. Kita vertus, Mossė sako, kad teiginys, jog hitlerininkų atėjimas į valdžią 1933 m. nebuvo atsitiktinumas, nereiškia tikrojo hitlerininkų valdžios užėmimo mechanizmo svarbos neigimo. Bet, anot istoriko, valdžiai paimti buvo nutiestas kelias ir reikia pažvelgti į politinių įvykių foną, kad suprastume pažiūras, kurios pateisino ir parėmė hitlerininkų atėjimą į valdžią bei vėliau sekusią jų nusikalstamą žmonių naikinimo praktiką²⁸. Tokios yra svarbos G. Mossė metodologinės pozicijos, o jų realizavimas pateikia „žavų“ XIX a. pabaigos – XX a. I pusės vokiečių kultūrinės ir politinės mąstysenos paveikslą, kuris neabejotinai paaikškina paramos (taip pat ir pasyvios) hitlerininkams reiškinį. Be to, reikšminga Mossė darbo naujovė yra analitinis tų kasdieninės mąstysenos faktų, kurie kituose darbuose apibūdinami kaip stereotipai, prietarai ar „žema kultūra“, tuo ir

apsiribojant, nagrinėjimas. Tarkim, labai detaliai aptariamas žydo įvaizdis XIX a. pabaigos – XX a. pradžios vokiečių kultūroje. Apie garbingą Siono sūnų tuo metu buvo sakoma, kad jį Dievas sukūrė kaip tarpinę grandį tarp žmogaus ir beždžionės²⁹. Be to, buvo labai daug pasisakymų apie žydų seksualinį nesivaldymą. Buvo paplitę daug pasakojimų apie turtinigus žydus ir jų arijų kilmės tarnaites³⁰. Buvo propaguojama pažiūra, kad arijų merginai išimylėti žydą yra nenatūralu ir tokia pat nuodėmė kaip Ievos nusileidimas žalčio gundymams³¹.

Žydų potraukį pinigams su jų potraukiu moterims rodė piešiniai, vaizduojantys riebų žydų bankininką, ant savo kelių glamonėjantį blondinę vokietaitę³². Visos šios ir daugelis kitų panašių pažiūrų vedė į hitlerininkų vykdytą masinę žydų „eksterminaciją“ (holocaustą). G. Mossė savo knygoje parodo, kad vokiečių nacionalizmas, kaip vertybių sistema ir pasaulėžiūra, didele dalimi buvo tapati hitlerininkų politinėms pažiūroms, formavo tas pažiūras ir tokiu būdu tapo atsakingas ir už hitlerininkų politinius veiksmus. R. Brubakeris pasirenka, atrodytų, ne tokią impo- nuojančią temą. Jis siekia lyginamuoju požiūriu ištirti Prancūzijos ir Vokietijos pilietybės ir tautos sampratų santykį³³. Jau pirmuosiuose savo knygos skyriuose jis įrodo, kad Prancūzijoje tautos ir tautiškumo samprata naujaisiais laikais iš principo skyrėsi nuo dažnai tokiais pačiais žodžiais nusakomų vokiečių sampratų. Pavyzdžiui, Prancūzijos tautos sampratoje svarbiausias akcentas buvo pilietybė, paremta teritorialumo ir gyvenimo cenzo principais, o vokiečių tautos sampratoje (kur pilietybės institutas irgi buvo užfiksuotas) svarbiausias akcentas buvo bendra kilmė ir paveldimumas, organiškai suprantama kultūra³⁴. R. Brubakerio analitinio žvilgsnio skvarbumas atsiskleidžia, kai jis atseka, kad net ir iki mūsų dienų išliko tų skirtingų sampratų elementų (čia specialiai pabrėžiame, kad kalbama apie Vakarų šalis). Ir svarbiausia – jie nulemia aktualią pilietybės politiką. Prancūzijos pilietybę automatiškai gali gauti alžyrietis, negimęs ir negyvenęs Prancūzijoje. O Vokietijoje jos pilietybė nėra automatiškai suteikiama gana dideliame skaičiuje tų turkų, kurie čia gimė ir augo, nematė ir nebuvo Turkijoje, bet yra turkai pagal savo kilmę. Kita vertus, Vokietijos pilietybė buvo automatiškai suteikta tiems vokiečių kilmės asmenims, neatsižvelgiant netgi į jų vokiečių kalbos mokėjimą, kurie 1989–91 m. emigravo iš Rytų Europos šalių³⁵.

Kadangi kritinės savimonės požiūrį formuojančiuose darbuose nepavyko surasti visiškai priimtino ir preciziško nacionalizmo apibrėžimo, tai, pasiremdami šia metodologine pozicija bei kitais dviem požiūriais, pateiksime savą nacionalizmo (kaip socialinio ir kultūrinio reiškinių) apibūdinimą. Nacionalizmą tad galėtume apibrėžti kaip lojalumo tautai – kokia yra laikoma tokia bendrija, kurios nariais pripažįstami individai,

išskiriami pagal tam tikras prigimties savybes, kurios yra nepasirenkamos ir neįgyjamos, bet paveldimos, napaissant individualaus sutikimo ar valios, ir kurios skiria jų savininkus nuo visų kitų individų – nuostatos sukūrimo ir (ar) įtvirtinimo ideologiją ir jos įgyvendinimo veiksmus. Bet reikia įsidėti į galvą, kad ne visos tokiais pačiais žodžiais ir vaizdiniais apibūdinamos bei tautos (ar tėvynės) vertybinę reikšmę skleidžiančios pažiūros ir ideologijos yra nacionalizmas. Todėl konkrečiais atvejais galima įvesti pilietinės savimonės, patriotizmo terminus ir taip atskirti nacionalizmą nuo dekoratyviai į jį panašių, bet savo vidiniu turiniu nesutampančių reiškinių. Dar kitaip ir trumpiau pasakius, nacionalizmas yra uždara socialinė vertybių sistema.

O dabar galima sugrįžti prie Lietuvos istoriografijos. Aišku, kad joje vartojamas terminas „tautinis atgimimas“ pagal savo kilmę yra nacionalizmo vaikas arba bent jau išūnis. Netgi moksliniuose tekstuose jo vartoseną nėra pakankamai akademiškai bešališka ir geriausia būtų istorijos moksle jo visai atsisakyti ir palikti nebent tik cituojamuose fragmentuose. „Tautinis sąjūdis“ yra šiek tiek gerėlesnis terminas. Bet vien su juo išsiversti neįmanoma. Be to, jis gali būti sunacionalistinas tuo atveju, kai bet kuris politinis įvykis pradedamas matyti vien iš tautinio sąjūdžio perspektyvos. Buitinės alergijos nacionalizmo terminui atspindžių yra Nijolės Lomanienės pastaboje, kad „nacionalizmo sąvokos neutralumo Vakaruose idėja – tai naujas mitas šių dienų Lietuvoje“³⁶. Ar nacionalizmas nėra neutralus? Žinoma. Nelabai įsivaizduoju, kaip galėtų būti kitaip. Pagal žodžių reikšmių logiką neutralus yra apskritai tik neutralitetas. Gal Vakaruose ir yra darbų, kurie išreiškia ir emocinį, subjektyviai praktinį autoriaus santykį su savo tyrimų objektu. Bet yra ir kitokių, tiesiogiai nacionalizmą analizuojančių, kurių dalį trumpai pristatėme.

Pabaigoje noriu trumpai apibrėžti savo paties poziciją. Praktiniu požiūriu esu tikriausiai ne mažiau už bet kurį kitą prisirišęs prie lietuvių. Ir ne tik pilietine prasme. Man brangi ir lietuvių tautinė mitologija. Bet mokslas negali būti tautinis. Akademinė laikysena reikalauja bešališkai nagrinėti net ir savo paties praktines nuostatas.

Nuorodos

¹ Smith A. D. Nationalism. A Trend Report and Bibliography // Current Sociology. 1973. Vol. 21. N. 3. P. 3–185.

Smith A. D. Nationalism in the Twentieth Century. Oxford and New York, 1979.

Smith A. D. The Ethnic Origins of Nations. 6th print. Oxford, 1993.

Smith A. D. National Identity. London, 1991.

- ² Mosse G. L. Nationalism // Mosse G. L. The Culture of Western Europe. Chicago, 1974. P. 49–68;
Mosse G. L. Mass Politics and the Political Liturgy of Nationalism // Kamenka E. (ed) Nationalism. London, 1973. P. 38–54.
Mosse G. L. Toward the Final Solution. A History of European racism Madison, 1985.
- ³ Hobsbawm E. J. Nations and Nationalism Since 1780. Cambridge, 1990.
- ⁴ Gellner E. Nations and Nationalism. New York, 1983.
- ⁵ Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and spread of Nationalism. London, 1983.
- ⁶ Alter P. Nationalismus. Frankfurt/M., 1985.
- ⁷ Kristeva J. Nations Without Nationalism. New York, 1993.
- ⁸ Brubaker R. Citizenship and Nationhood in France and Germany. Cambridge, Mass, 1992.
Greenfeld L. Nationalism. Five Roads to Modernity. Cambridge, Mass., 1992.
- ⁹ Achard P. Discourse and Social Praxis in the Construction of Nation and State // Discourse and Society. 1993. Vol. 4. N. 1. P. 75–96.
- ¹⁰ Calhoun C. Nationalism and Civil Society // International Sociology. 1993. Vol. 8. N. 4. P. 387–411.
- ¹¹ Smith A. D. National Identity. P. 69.
- ¹² Smith A. D. Nationalism in the Twentieth Century. P. 87.
- ¹³ Gellner E. Min. veik. P. 1.
- ¹⁴ Sheehan J. J. What is German History? Reflections on the Role of the *Nation* in German History and Historiography // Journal of Modern History. 1981. Vol. 53. N. 1. P. 9.
- ¹⁵ Hobsbawm E. J., Ranger T. (eds) The Invention of Tradition. Cambridge, 1983.
- ¹⁶ Trevor-Roper H. The Invention of Tradition: The Highland Tradition of Scotland // Hobsbawm E. J., Ranger T. (eds.) The Invention of Tradition. P. 15–41.
- ¹⁷ Ten pat. P. 15.
- ¹⁸ Ten pat. P. 19–20.
- ¹⁹ Ten pat. P. 22.
- ²⁰ Ten pat. P. 29.
- ²¹ Hobsbawm E. J. Inventing Traditions // Hobsbawm E. J., Ranger T. (eds.) The Invention of Tradition. P. 13.
- ²² Anderson B. Min. veik.
- ²³ Wiatr J. Narod i panstwo. Warszawa, 1969. P. 200.
- ²⁴ Mosse G. L. The Crisis of German Ideology. Intellectual Origin of the Third Reich. New York, 1964.

- ²⁵ Ten pat. P. 8.
²⁶ Ten pat. P. 1.
²⁷ Ten pat. P. 6.
²⁸ Ten pat. P. 8.
²⁹ Ten pat. P. 143.
³⁰ Ten pat. P. 141.
³¹ Ten pat.
³² Ten pat. P. 142.
³³ Brubaker R. Min. veik. P. XI.
³⁴ Ten pat. P. 1.
³⁵ Ten pat. P. X.
³⁶ Lomanienė N. Žmogaus teisės: filosofinis aspektas // Žmogus ir visuomenė. 1993. N. 1. P. 45.

THE PROBLEM OF NATIONALISM IN CONTEMPORARY WESTERN HISTORIOGRAPHY

SAULIUS PIVORAS

S u m m a r y

Historiography in the article is understood in a broad sense, including all major conceptual works devoted to the problem of nationalism during the last decades. Three approaches to the studies on nationalism are outlined: evolutionistic, constructionistic, and phenomenological. Both Anthony D. Smith and Ernest Gellner are characterized as evolutionists. To constructionists in the studies of nationalism, Eric J. Hobsbaum and Benedict Anderson are ascribed. It is argued that the third, phenomenological approach is represented by George L. Mosse, Rogers Brubaker, and Liah Greenfeld. It is asserted, that the phenomenological approach is the most legitimate approach from the epistemological point of view. The article ends discussing some categories in Lithuania which, up to this time, have been used in studies of Lithuanian nationalism. They, themselves, have some nationalistic connotations.